

Tóta W.: Kedves Zsolt!

Fehérjehalmazként, *fortelmes lelkem púpja mögül* emelem állabamat üdvözletre. Nyilván felismered a szavakat, s így szerénységemet, az emlegetett fehérjehalmazt, de remélem, a gesztust is. Először is köszönetet mondok minden eddigi pengeváltásért; gyakran szórakoztatott, inspirált, átmozgatott. Az ember nem más, mint kapcsolatok csomópontja, mondja Saint-Exupéry valamelyik regényében, már nem tudom, melyikben, mert mindegyikben ugyanazt csinálja: repül, lezuhan, szenved, okoskodik. Ez is egyfajta kapcsolat: tudom, hogy fenn a Várban valaki engem rühell legjobban. Hozzájárul ahhoz, hogy emberré csomósodjon akár egy fehérjehalmaz is.

Sokszor pedig csalódást okoztak ezek a csörték, szomorkodva vontam vállat, hogy csak ennyi telt, hogy nem vita zajlik, mert nem is egymással beszélünk, hanem a közönséghez, és Ők bizony megelégszenek azzal, ha válasz nélkül maradnak kérdések és érvek, viszont nagyot csattan a karikás ostor, és pukkan a művéres patron. A borzalmas tagság, amelyet cikkenként, sőt soronként kell már izgalomban tartani, mert erre szoktatta Őket Hollywoodtól a kormányinfón át az óriásplakátokig ez a szüntelenül villogó világ, amiben élnek. Ebből a napi szappanopera-forgatásból léphetünk ki, ha most magunkra zárjuk az ajtót, és nem eresztjük be Őket, amíg el nem készülünk.

Csalódást persze csak az tud okozni, akiből kinézek többet is. Kanyifaszi Guszti nem rendít meg, amikor egy hosszabb okfejtés alá odakommenteli, hogy „buzi zsidó”, mert nem tudok róla, hogy ennél többre lenne képes. Nem is szeretnék vele levelezni, és megrögzött liberálisként is elgondolkodtat, hogy mire való az Ő szabadsága, s megy-e általa a világ elébb.

Ezekről a dolgokról inkább veled beszélgetnék, javíthatatlan álmodozóként azzal a homályos reménnyel, hogy talán ezek az *ócska kis prolik* is képesek lesznek többre, ha példát mutatunk. Kétségeim is vannak, nem tagadom. Mindenekelőtt azért, mert meggyőződésem, hogy a párt és a berendezkedés, amelyet vállaltan szolgálsz, zsidózó és fasisztázó véglények tömegének előállításában érdekelt. Ezt a törekvést látom a sajtójukban, kommunikációjukban, bűnbakképzésükben, az oktatáspolitikában, mindenféle autonómia szisztematikus eltaposásában. Kényelmetlenül érzik magukat logikusan érvelő, vitázó, kérdező, öntudatos állampolgárok társaságában; legyenek azok tudósok, tanárok, színészek vagy csupán olvasott, művelt, szkeptikus értelmiségiek. Nekik már régóta nem mutatnak semmit, nem főznek rájuk, s ha óvatosan szót emelnek, kiátkozzák Őket a Kanyifaszi Gusztik.

Ezen is változtathatunk, talán. Ha ez a könyv befejeződhet, azzal máris megbontod ezt a tételt, és nekem nem lesz igazam.

Libsiként könnyebb dolgom van, tudom. Minket gyakran emlegetnek egy lapon, mintha ugyanazt csinálnánk pepitában. Nem személyes vagy esztétikai, csak tartalmi kifogásom van ez ellen. A kulcsszó a kizárólagosság, amit én nem igénylek. Nem bánom, ha mások mást gondolnak Istenről, világtörténelemről, magyar múltról, szocializmusról, művészetről, hagyományról, szerelemről és gyereknevelésről, mint én. Nem verem az asztalt, hogy *meddig tűrjük*. Nem vetemednék arra, hogy elhallgattassam Őket – és téged sem, mert akkor bajosan készülne el ez a kötet. Sokszor fogjuk egymás szemére vetni a korábbi szövegeinket, de ilyet nem fogsz találni. Egyedül azt a jogot tartom fenn, hogy miután elmondta a magáét miniszter, püspök, pápa, Őrnagy és szektavezér, én jóízűen kiröhöggessem Őket. Jelenleg úgy érzem, ez a jogom veszélyben van, de nem olyan változást szeretnék, amely a te hasonló jogodat vonja el.

Itt kénytelenek leszünk válaszolni a kérdésekre, és mivel ez egy könyv, nem bújhatunk lózungok mögé. Maradandóbb és szembetűnőbb lenne a vereség. Időnként kénytelenek leszünk kimondani, hogy „ebben igazad van”. Még a végén hozzászokunk, neadjisten hozzászoktatunk másokat.

Elkezdeni viszont nem tudom mással, csak veled. Egyedül vagyunk, Tibor. Ehhez a projekthez olyan ember kell, aki gondol is valamit a világról. Erre speciel nem kell válaszolnod, de szerte nézek, s nem lelem. Árvalányhajas bohócruhába bújt imitátorokat látok, akik nem a drámai hatásért használnak jelszavakat, pátoszt és vérvádat, hanem a semmit, a nihilt, és a karriert leplezik vele. Azt, hogy semmivel sem keresztényebb és nemzetibb az életük az enyémnél, csak momentán az a munkájuk, hogy ezt hazudják. És szarul végzik ezt a munkát.

Ezenfelül remélem, neked van annyi önsúlyod és mozgástered, hogy nem tilthatja meg a párt az efféle fraternizálást. A közeg, az olvasók, a Kanyifaszi Gusztik persze mindkettőnket meg fognak találni azzal, hogy a párbeszéd árulás, hogy ordas/hazaáruló/sátáni eszméket legitimálunk. Valahol ebben a könyvben szembe kell néznünk a felelősségünkkel, azzal, hogy miattunk is ilyenek, és ezért mi születünk helyretolni ezt, vagy minimum a részünket. Vagy legalább belerúgni a felépítménybe azzal, hogy ezt elkúrtam, mea culpa.

Ez nekünk is jót fog tenni, úgy hiszem. Néha muszáj mást csinálni, máshogy, mert ugyanazt ugyanúgy a gép csinálja, és a gépsorba taszított ember. Nem lesz egyszerű, de ugyebár a Holdra sem azért mentünk, mert könnyű, hanem azért, mert nehéz. Saint-Exupéry, mint már említettem, nem bírt másról írni, mint arról, hogy lezuhan. Próbáljunk pár száz oldalon át a levegőben maradni. Csinálunk-e valami nagyot? Azt mondjuk-e, hogy a rohadt életbe, jöttek páran, akik meg merték tenni?

Önös érdekből is jó egészséget kívánok egész púpos lelkemből

Tóta W. Árpád

Bayer Zsolt: ELSŐ LEVÉL KÁDÁRIZMUS

I.

Korszakolás

Volt olyan egyáltalán? Ma már nem tudom...

Persze gondolok róla ezt-azt, de az „izmussal” van bajom. Túl könnyedén osztogatjuk az „izmusokat”, és ha ennek a fiúmei zabigyereknek a rendszere is „izmus” volt, akkor ideje a feudalizmus, a katolicizmus, a liberalizmus, a kapitalizmus, a szocializmus és az egzisztencializmus helyett valami más elnevezést kitalálnunk.

A marxizmusról nem is beszélve, hehe...

Kádár rendszerének lényege a megúszás volt. (Ha az is „izmus”, akkor rendben van.)

Egész életében ’56-ot akarta megúszni, de nem sikerült neki, hiszen végül, megbomlott elmével muszáj volt őszintének lennie, legalább saját magához. A félelem a pokoltól csodákra képes.

Készséggel elhiszem, hogy Csermanek János élete egy bizonyos –és az ontogenezis szempontjából meghatározó- szakaszában hitt az eszmében. Kádár János viszont 1956 után már nem hihetett benne.

Hát ezt kellett megúsznia, átvészelnie, túlélnie, és életének ezen emberfeletti próbálkozásait nevezzük gulyáskommunizmusnak. Úgy kell elképzelnünk, hogy egy többszörös gyerekgyilkos mondjuk a tizedik ölés után hirtelen megvilágosodik, elszégyelli magát, és élete hátralévő részében árvaházakat támogat és lehetőségeihez mérten nagy összegeket áldoz arra, hogy a gyerekek ne éhezzenek és fázzanak többé.

Érdekes kérdés, vajon megbocsájtunk-e ennek a gyerekgyilkosnak, és el tudjuk-e felejtetni azt az első tizedet. Amikor fontoskodó arccal és összehúzott szemöldökkel „korszakoljuk” Kádár rendszerét, akkor valójában ezt a talányt próbáljuk megfejteni. Ilyenkor pedig az a kérdés is felmerül, vajon miképpen cselekednénk, ha Hitler is képes lett volna úgy harminchárom-harmincnégy évre „konszolidálni” a rendszerét. Akkor vajon miképpen „korszakolnánk”?

Mondják, Petrarca egyszer felment egy hegyre, csupán a „felmenés” kedvéért, majd lenézett onnan, pusztán a „lenézés” kedvéért, és ezzel kezdetét vette a reneszánsz.

A „kádárizmus” úgy kezdődött, hogy a névadó kiment Moszkvába, ott elárulta hazáját (no meg az elvtársait), és vállalta a mocskos munkát. Aztán hazajött, meggyilkoltatott egy csomó embert, köztük volt elvtársait, akik után pedig beleszítt hajdan a cigarettába, e gesztussal tartva életben az illegalitás mítoszáét.

(Közbevetőleg:

„(...) Mennek az évek, jönnek az évek

Azért a komcsik pártja kemény

Vonuljunk máma illegalitásba

Hátha van remény

Ugrott apósom, nagy régi sólyom
Mindene az illegalitás
Revolvert rántott és így kiáltott
De jó kis elvtársam vagy, Balázs

Bár én elszúrtam ott '88-ban
Egy komcsi házba mentem vejül
Azért az hőstett, hogy az időknek
Néha az ember szembeszegül

Az após pisztolyával megyünk
illegalitásba
Megtanít, mi a vörös segély
Éj-nap összebújva,
röplapokat nyomva
Az ember a jég hátán is megél.”

Ez elég pontos, bár történetünk szempontjából később van jelentősége...
(Közbevetés vége.)

Amikor mindezzel végzett, körülnézett, és így szólt:

„Aki nincs ellenünk, az velünk van.”

A „korszakolók” innentől számítják a „konszolidációt”, és ettől fogva illik lukácsista és egyéb körökben elkezdni megbocsátani az „öregnek”.

Az istenadta nép egyik –sajnálatos bár érthető módon kisebbik- fele erre azt mondta, hogy egy lófaszt, a nagyobbik fele pedig azt, hogy rendben, és elkezdődött a gulyáskommunizmus.

(Közbevetőleg:

A kétféle stratégiát még a rendszer ellenzékében is nyomon lehetett követni. Demszkyék például maoista(!) tüntetés szervezésért lettek megbüntetve, majd Gáborunk ösztöndíjasként tanult az Egyesült Államokban, mialatt Pákh Tibort gyógyíthatatlan elmebetegnek nyilvánították és a pszichiátrián sokkolták. Hja kérem, nem mindegy, hogy milyen szinten vagánykodik az ember! Ezt Pierre mondja a Megáll az időben, bár ma már nem ildomos ezt a filmet emlegetni, ugyanis Gothár Péter rendezte, aki abúzázás bűnébe esett. Nagyon oda kell figyelni, mit beszél az ember...

Közbevetés vége.)

II.

Gulyáskommunizmus

A gulyáskommunizmusnak vidám színei valának. Csupa sárga meg piros meg kék.

(A „jelszavaink valának: haza és haladás” reformkori atavizmusából a „haza” részt már akkoriban sem illik emlegetni.)

A vidám sárga meg piros meg kék színek a használt autógumikon figyelhetők meg leginkább, amelyeket az M7 melletti nadrágszíj parcellákon félig földbe ásnak a tulajdonosok, majd befestik fenti színekkel, imígyen kijelölve és szegélyezve az ösvényt, mely a kiszuperált Ikarus buszból készült „nyaralóhoz” vezet, amelynek ablakaira az asszony ízléses firhangot horgolt, és csak úgy omlott le az ablakokból a pletyka virág.

(Bizonyos franciaországi –ezen belül leginkább bordeaux-i- nyolcszáz éves kastélyokhoz négyszáz éves platánsor mutatja az utat a gyöngykavics két oldalán, fényes bizonyítékául a mi rendszerünk magasabb rendűségének.)

A vidám színekre befestett használt autógumik között pedig vidám életek zajlanak. A „gazda” paprikás döfít készít estére bográcsban, átjönnek a Dönciék is, van meleg Kinizsi sör meg fekete címkés cserkó, a múlt héten befutott az új Wartburg de Luxe is, csak négy évet kellett várni rá, már szépen le is van suvickolva, ott áll a kertben, a „birtokon”, a Dönciéket majd megeszi a fene az irigységtől, hiába pucolják egész nap fontoskodva a Trabantot, s míg az autók

szépülnek s a paprikás döfi puhul, Mansfeld Péter és Tóth Ilonka jeltelen sírban nyugvó tetemét tovább rontja az idő egy kicsit, '56 el van felejtve –hja kérem, valamit valamiért!-, Demszky és Haraszi pedig sokallja az M7 melletti burzsoázia vagyonosodását és maoista tüntetést szervez az igazi kommunizmusért.

Szóval: minden faszán működik.

Ezt onnan is lehet tudni, hogy elsők vagyunk az öngyilkosságok számában, alacsony az átlagéletkor, főleg a férfiak hullanak, mint a legyek, szívroham, alkoholizmus, cukor, rák, az önkizsákmányolás egészen tragikus méreteket ölt (háztáji, fusi, géemká miegyéb), ez az ára a „jólétnek”, amelynek illúzióját nem is olyan nehéz fenntartani, elég körülnézni a környező szocialista országokban, s napnál világosabb, hogy a szocialista lágerben tényleg Magyarország a legvidámabb barakk, a suttogó propaganda el is éri a prolik lelkét, amikor az a „vicc” járja, hogy aszongya „Hallottad? Tavasztól ötven százalékkal nő Romániában az életszínvonal! Hogyhogy? Hát úgy, hogy eddig fáztak és éheztek, de tavasztól már csak éhezni fognak... hát ez kurvajóbazmeg!”, arról nem is beszélve, hogy lehet menni külföldre, négy évente „olaszba” is meg az „eneszkába” is, „képzeljétek, a Józsi tudott szerezni a hivatalos keret mellé még ötven márkát, hoztunk haza két farmert, eladtuk darabját hatszázér’, majdnem nullszaldóba’ volt az út”, viszont gyereket már nem szülünk, már akkor sem szülünk, a demográfiai csatát akkor kezdjük elveszíteni, és sok mást is elveszítünk.

De legalább meg tudjuk magyarázni '68-at is, és még a lengyeleket is képesek vagyunk elárulni a nyolcvanas évek elején – „inkább dolgoznának, ahelyett, hogy sztrájkolnak, akkor jobban élnének!” – így hangzott a proli megfellebbezhetetlen ítélete a Havanna lakótelepen, hogy baszódtak volna meg.

A Csermanekből lett Kádár megúszásának ára van.

Egy egész társadalom kollektív hazugsága.

Az meg nyomot hagy, Árpád.

De azért, mondom, még minden faszán működik.

III.

A gulyáskommunizmus tarthatatlansága

Goszudarsztvennaja Komisszija po Elektrifikacii Roszszi – vagyis: GOELRO.

Semmi kétség, Lenin volt a világ legnagyobb dadaistája, Tristan Tzara, akivel együtt élt Svájcban, a lába nyomába sem érhet. (Nagy talány, vajon Lenin miért nem lett egy teljesen ártalmatlan dadaista, hanem inkább tömeggyilkos, de ezt sem fogjuk soha megfejtteni.)

"Dada nem jelent semmit... Azért írom ezt a kiáltványt, hogy kimutassam, lehet ellentmondásos cselekedeteket is egyszerre végrehajtani egy rövid lélegzetnyi idő alatt, a cselekvés ellen vagyok, és a folytonos ellentmondást szeretem, de az állítás ellen is vagyok, sem mellette, sem ellene nem vagyok, és senkinek nem akarok megmagyarázni semmit, mert gyűlölöm a jó ízlést." – írta Tzara.

„Szovjethatalom plusz villamosítás egyenlő kommunizmus” – írta Lenin.

Na ugye, hogy ő a nagyobb dadaista! (Közbevetőleg: A jó ízlés gyűlöletében viszont a két irányzat – „izmus” -, mármint a dada- és a kommunizmus teljesen megegyezik. Közbevetés vége.)

Mindez azért fontos, mert Kádár és rendszere ugyanezt a dadaista gazdaságpolitikát vitte, egészen az ad absurdumig, vagyis a dolgok végső tarthatatlanságáig.

Csak itt úgy hívták, hogy Olefin program, vagy mi a lófasz. Amúgy teljesen mindegy, miképpen becézték, a lényege annyi volt, hogy Kádár meg akarta úszni, és ezért nyakló nélkül felvett kölcsönökből ideig-óráig finanszírozta a gulyáskommunizmusát, nehogy a melósok egyszer megkérdezzék tőle is, hogy „mi a fasz van Jancsi?”.

Mikor pedig nem lehetett több pénzt felvenni, és a már felvettét sem lehetett visszafizetni, akkor az elvtársak előbb megalkották az előprivatizációs törvényt, amely segítségével minden még működő vagyont el tudtak lopni maguknak, aztán rájöttek, hogy ők igazából mégis demokraták, Kádár elpusztult, az MSZMP átalakult MSZP-vé, a Vörös Október Ruhagyár öltönyeit lecserélték kissé áramvonalasabb darabokra, és bizony, Árpád, a túlélő geciknek még ahhoz is volt pofájuk, hogy odaálljanak Nagy Imre koporsójához.

„Mi, fiatalok sok mindent nem értünk, ami talán természetes az idősebb generációk számára. Mi értetlenül állunk azelőtt, hogy a forradalmat és annak miniszterelnökét nemrég még kórusban gyalázók ma váratlanul ráébrednek, hogy ők Nagy Imre reformpolitikájának folytatói. Azt sem értjük, hogy azok a párt- és állami vezetők, akik elrendelték, hogy bennünket a forradalmat meghamisító tankönyvekből oktassanak, ma szinte tülekednek, hogy – mintegy

szerencsehozó talizmánként – megérinthessék ezeket a koporsókat.” – mondta akkor egy fiatalember.

Ma már ezt is értjük, sajnos.

„Mi úgy véljük, nem tartozunk hálával azért, hogy harmincegy év után eltemethetjük halottainkat, nem jár nekik köszönet azért, mert ma már működhetnek politikai szervezeteink. A magyar politikai vezetésnek nem érdeme, hogy a demokráciát és szabad választásokat követelőkkel szemben – bár fegyvereik súlyánál fogva megtehetné – nem lép fel a Pol Potéhoz, Jaruzelskiéhez, Li Pengéhez vagy Rákosiékhoz hasonló módszerekkel.” – ezt is az a fiatalember mondta. És milyen igaza volt...

Kádár egész életében meg akarta úszni. Egyedül ő nem úszta meg. Az összes többi igen.

S a dadaizmus legnagyobb pillanata az volt, amikor Gyurcsány odaállt Nagy Imre szobrához, és megkérdezte tőle a szokásos ripacskodással: „És te hogy csinálnád, Imre?”

Imre pedig válaszolt, csak sajnos rajtam kívül nem hallotta senki sem. Imre azt válaszolta, hogy „én, ha tehetném, most felkelnék a síromból, és csontujjaimmal kiszúrnám a kibaszott szemeidet, Feri”.

És az bizony jó lett volna, Árpád.

IV.

Amit visszasírok

Amikor kiötlötted ezt a mi levelezésünket, ezt írtad nekem a lehetséges témák felsorolásánál:

„Kádárizmus. Mit sírunk vissza (ne tagadd le, én se fogom!)”

Sok mindent visszasírok.

Mindenekelőtt azokat a melleket, amelyek után vágyakoztam, de poétikusan ifjú korom miatt nem kaphattam meg őket.

Volt egy életbevágóan fontos focimeccsünk a Zugligeti Általános Iskola ellen (én a Virányosba jártam), és kihagytam egy ziccet a döntő pillanatban. Ha visszaforgathatnám az idő kerekét, azt a gólt most berúgnám.

A limó port. Limó port nyalogatni egészen parádés elfoglaltság volt, csakúgy, mint zizit zabálni. Az is hiányzik.

Először elolvasni az Utas és holdvilágot valamint a Varázshegyet – hát az is.

A nagy terv, mely szerint mindjárt diploma után disszidálok az „eneszkába”, kicsit az is. Leginkább azért, mert akkor még volt NSZK, volt valamiféle németnek nevezhető ország, benne az akkor még németnek nevezhető rokonságommal.

A gimnázium is nagyon hiányzik. S a magam kis ontogenezise, az út, amelyet végig járva mégsem lettem afféle nyamvadék, belpesti libsi pöcs, és nem az életem meghatározó problémája, hogy mi lesz azokkal a nagyszerű embertársainkkal, akik férfinek születtek, de valójában nők és fordítva.

Képzeld Árpád, én leszárom mindet, a problémáikkal együtt. És mélységesen undorodom ettől az elasszonyosodott, értéktelen, nyavalygó, hisztériázó buzeráns világtól. A „safe space-be” menekülő seggfejektől.

Például hiányzik az az idő, amikor fővesztés terhe nélkül ki lehetett mondani azt is, hogy buzeráns.

Szóval, ezek azért hiányoznak.

És még valami, még valamit biztosan megváltoztatnék, ha visszaforgathatnám az idő kerekét: egyet-kettőt közülük nem hagynék ágyban, párnák közt kimúlni.

A többiről majd később...

Várva válaszod, üdvözöllek!

Zsolt

2020. 10. 21.

(u.i.: Ezt most olvastam. Érdeemes végigmenni rajta, figyelj csak:

„Az NDK nem csak berlini fal és Stasi” – a keletnémet kommunizmust mentegetik a nyugati újbálosok

2020. október 17. 17:20

Írta: Greczula Levente László

A berlini fal csúnya volt, de stabilitást biztosított, a pártelit szerényen élt, az NDK pedig megvalósította az osztályegyenlőséget – írja a Jacobin nevű amerikai újbalsos magazinban Loren Balhorn. Szemlénk!

A berlini fal „csúnya volt, fenyegető, és kétségtelenül sok polgár szívét törte össze. De az a gazdasági és geopolitikai stabilitás, amit biztosított, lehetővé tette a Német Demokratikus Köztársaság számára, hogy olyan társadalmat építsen, amit a szerény gyarapodás és az osztályok és nemek közötti társadalmi egyenlőség jellemzett” – hangzik Loren Balhorn Ezért veszítettek a keletnémetek című publicisztikájának lényegi tételmondata, ami a német egység napján, október 3-án jelent meg a Jacobin online kiadásában.

Kétségtelen, hogy harminc évvel a két Németország egyesülését követően is sokan vannak még az egykori NDK területén, akik nosztalgiával gondolnak a „népi demokrácia” évtizedeire, igaz, a berlini falat és a mindent megfigyelés alatt tartó titkosszolgálatot vélhetően kevesen sírják vissza. Igaz, Balhorn szerint

„az NDK leegyszerűsítése a Falra és a titkosrendőrségre nem sokat segít a keletkezésének megértésében”, és „mindent eltakar a szem elől, ami a határain belül történt”. Balhorn ugyanis úgy látja: a keletnémet állam szerepvállalása a gazdasági élet minden területén, amihez hozzátartoznak a széleskörű szociális és társadalombiztosítási intézkedések is, lényegében egy élhető helylé tették Kelet-Németországot, ahol a lakosság jelentős része nem csak elviselte a rendszert, hanem bizonyos fokig aktívan támogatta is azt.

A Jacobin publicisztikájában még a kelet-európai szovjet szatellitállamokra jellemző hiánygazdálkodás is romantikus színezetet kap: „Ez a tény [hogy a kelet-németországi munkások vásárlóereje lényegében megegyezett a nyugat-németországi munkásokéval], kiegészülve a bizonyos fogyasztási cikkekből mutatkozó krónikus hiánnyal megtanította az embereket arra, hogy megbízzanak egymásban, és szükség esetén ki is segítsék egymást – ez a mai napig is érzékelhető, hiszen a közvélemény-kutatások rendre kimutatják, hogy a keletiek jóval érzékenyebbek a társadalmi igazságtalanságra és a szolidaritás fontosságára.”

És hát – érvel Balhorn – az NDK-ban igazán nagy volt az egyenlőség: az iparban dolgozókat legfeljebb 15 százalékkal fizették jobban, mint a fehérgallérosokat, az állampárt elitje pedig „sokkolóan szerény” színvonalon élt a Berlin környéki Wandlitzban – mármint a mai uralkodó osztályhoz képest.

Az egyenlőség alapját Balhorn a keletnémet oktatási rendszerben látja, ami a nyugati országok „majdhogynem feudális” iskolarendszerével ellentétben felkarolta a proletariátus gyermekeit.

És tudják, mi létezett még az NDK-ban, ami ma már elképzelhetetlen Németországban – legalábbis az amerikai újbalos lap szerint? Üzemi demokrácia.

„E változás [hogyan az oktatási rendszer kedvezett a munkáscsaládok gyermekeinek] egyik politikai eredménye az volt, hogy a munkások, noha nyilvánosan nem kritizálhatták a rezsimit, a munkahelyeiken magabiztosan elmondhatták véleményüket az ottani ügyekben” – írja a Jacobin publicistája, aki szerint a keletnémet munkaerőpiac a nőknek is kedvező volt. Tény, hogy sok posztszocialista országban jobb a nők foglalkoztatási mutatói, mint a nyugati országokban. Balhorn szerint a keletnémet nők széleskörűbb munkaerőpiaci integrációja és a kiterjedtebb szociális ellátórendszer összességében függetlenebbé tette a nőket a férfiaktól. „Szabadon elválhattak erőszakos férjeiktől, és lényegesen nagyobb befolyásuk lehetett a saját életükre” – állapítja meg a szerző.

A Jacobin szerzője szerint a keletnémeteknek bizonyos értelemben még a politika alakulására is befolyásuk volt, hiszen voltak az országban választások, mégha ezeket sokan problémásnak is tartják.

Balhorn úgy látja: a Németországi Szocialista Egységpárt politikusait igenis arra kényszerítették a választások, hogy foglalkozzanak az átlagemberek problémáival, máskülönben azok távol maradtak volna a szavazóurnáktól. Sőt, a pártvezetés még olyan kérdésekben is kikérte az emberek véleményét, mint például az 1968-as alkotmány: „Habár kezdettől fogva egyértelmű volt, hogy a népszavazás sikerrel zárul majd, a kormány ténylegesen beépített néhány lakossági javaslatot az alkotmányba, a kritikus kérdésekre pedig őszintén válaszolt” – ecseteli az ulbrichti rezsím erőseit Balhorn.

Az, hogy az NDK végül összeomlott, Balhorn szerint jelentős részben az ország „egyre szklerotikusabb antifasiszta veteránokból álló” vezetésének köszönhető, akik makacsul ellenáltak a peresztrojkának, és inkább az elnyomást fokozták. Ez ahhoz vezetett, hogy a keletnémet munkások 1989-re teljesen elidegenedtek a rezsimtől, így „bármiféle, fentről irányított reformtörekvés csak opportunistá manőverezésnek tűnhetett, semmint őszinte jobbító szándéknak” – összegez Balhorn.

A Jacobin szerzője szerint viszont nem szükségszerűen tartozik az NDK öröksége a múlt lapjaira. „A régi kommunista mozgalom ma már csak árnyéka

egykori önmagának”, és „ha a fasizmus visszatérne Európába, ma nem lenne Vörös Hadsereg, amely megállíthatná”.

„Ha a huszonegyedik században utat keresünk a szocializmus felé, az szükségszerűen nagyon eltérő lesz az eddigiektől” – írja Balhorn, aki szerint az eddigi tapasztalatokat nem lehet afféle „sztálinista aberrációként” figyelmen kívül hagyni.

„A szocialistáknak nem szabadna arra törekednie, hogy lemásolják az NDK-t” – figyelmeztet Balhorn, noha szerinte kétségtelen, hogy Kelet-Németország „eredményei az oktatás, lakhatás, óvodai ellátás és munka terén bizonyítják, hogy a társadalomnak nem a jómódúak érdekei mentén kell szerveződnie, és hogy a szabad piac nem az egyetlen módja a gazdaság szervezésnek”.

Azt ugyanakkor Balhorn is elismeri, hogy az NDK-nak számos hibája volt: a vezetés nem volt képes hasznat hajtani a véleménykülönbségekből, mert az ország nem volt demokratikus, és hiányzott a szabad sajtó. „Noha azok a külső fenyegetések, amik ezeket a korlátozásokat szülték, nagyon is veszélyesek voltak, ebben az esetben egyértelmű, hogy a rájuk adott válasz többet ártott, mint használt” – állapítja meg a szerző.

És hogy mi a végső tanulság a szocialisták számára az NDK esetéből? Balhorn szerint egyértelmű: a szocialistáknak nyitottnak kell lenniük az újdonságok iránt, és csak annyit kell vállalniuk, amennyit képesek is teljesíteni. „Gyakran kell majd kompromisszumokat kötni. A berlini fal, és az azt felépítő állam kudarca azt mutatja meg, hogy ezek a kompromisszumok csak addig terjedhetnek, amíg nem veszélyeztetik magát a szocializmust” – összegzi negyven év Stasi-diktatúra tanulságait Loren Balhorn.”

Látod, Árpád, ezek tényleg kiirthatatlanok.

Mindenesetre elég szar lesz nemsokára megírni, hogy a Fal azért állt, nehogy a szenvedők átszökjenek az NSZK-ból az NDK-ba, és hogy Horn Gyula micsoda gazember volt, amiért kiengedte annak idején azt a sok „ellenforradalmár” endekást.

De ne aggódj, lesz, aki majd megírja...)

Tóta W.: Kedves Zsolt!

Talán felvidít, hogy Limó-por és zizi is kapható manapság. Mondják, nem olyan, mint volt, de azt gyanítom, mi nem vagyunk olyanok. A cukrozott rizs egyszerű recept, nehéz elrontani. Valószínűleg ugyanolyan az, csak más volt szűz ízeleőbimbókkal élvezni, más volt a relatív pozíciója a szörnyű „nugátok” és parányok között, mint ma, a kelletlenül elmajszott Milka mellé. És nyilván nemcsak kémia és biológia ez; ma a zizit retro-érdekességeként gyártja néhány kisvállalkozás, profit reményében, akkor pedig az volt a számítás mögötte, hogy olcsó édességet adjanak az összes magyar gyerek szájába. Másképp puffant a rizsszem.

Négyszáz éves platánsor ugyanis semmiképp se jut mindenkinek, ahogy borvidéki kastély sem; a kádári szocializmus állandó számolás volt, népjóléti matek a forradalom árnyékában. Ez volt 1956 vívmánya, eredménye, jutalma. Ezt vívtuk ki.

Igen, a megmaradt kastélyok romokban, jobb esetben kongó múzeumként porladtak – álltak még a paloták –, paprikás krumplivá és zizivé dolgozta fel, terítette szét őket a szocializmus, mert annak mégiscsak arról kellett szólnia, hogy jut cukor a szegény gyerek zsebébe. Hogy aranyifjak és bíborbanszületett nemesek nem élhetik fel komplett mezővárosok gyerekeinek betevő falatját. Nem építhetnek gyerektábor címén családi kúriát.

Stabil többséget tudhatott maga mögött ez a politika, mégpedig brutális represszió nélkül. – Azt hallom, hogy szeretnek – írta Faludy keserűen Kádárhoz, és okkal. Szerették, mert a rendszer úgy adott – lehetőségein felül, később már hitelből – széles tömegeknek, hogy eközben nemigen találkoztak kirívó igazságtalansággal.

Nagyot is szólt, amikor a nyolcvanas évek végére kipattant Czinege Lajos ügye. A gombás nagylábujj a lyukas zokniból, a szemmel láthatóan érdemtelen funkci, aki kiskatonák verejtékével építtette – na nem a kastélyát, csak egy villát. Egyike volt a kádárizmus társadalmi szerződésén keletkezett repedéseknek ő. Amit összeharácsolt – miniszterként, sőt a Minisztertanács elnökhelyetteseként, évtizedes pártmunka után – azért nyíltan kiröhögnék ma egy megyei Fidesz-bulin. Platánsorod sincs, fater?

Azért a helikopteres vadászathoz értett.

*

Nehéz már szétválasztani a történelmi kort, a regionális helyzetet, és a specifikusan magyar időket. Egyszer elvittem a fiamat oda, ahol felnőttem, meséltem, megmutattam a cicamászóka hűlt helyét, a parkolót, ahol összesen hatféle típusból állt az autóállomány, és hétvégenként apukák feküdtek a Wartburg de Luxe alatt, folyatták a szemükbe az olajat a tákolmányokból, hogy újabb egy-két hétig gurulhasson a család büszkesége. De tényleg büszkék lehettek rá, a zöldes Mercik is ritka jószágok voltak, a fekete Volgákra meg kevesen irigykedtek.

Azt mondta végül a gyerek: akkoriban sokkal több dolog volt érdekes. Igen, így van. Utólag becsülöm az ingerszegénységet én is. Micsoda öröm volt végre hozzájutni egy előjegyzett mesekönyvhöz! És hol van ez az öröm, ha letölthetek bármit?

Már azt is nehéz szétszálazni, hogy az a rendezettnak, biztonságosnak, meghitten zártnak tűnő időszak mennyiben volt a gyermek illúziója, aki még nem ismeri a világ nagy feszültségeit, akinek tiszta és világos a feladata, a földrajzkönyve pedig nem a bolygó összes játékaival és rajzfilmjével versenyez, mert nincs a zsebében okostelefon. És mennyiben volt valóban átláthatóbb, kiszámíthatóbb, biztonságosabb nálunk és Európa más tájain.

Hiba lenne Kádár javára írni azt a nyugalmat, és az utána jövők rovására a káoszt, a bizonytalanságot. Egy diktatúrában különösen, de Nyugaton is egészen más volt a nyilvánosság szerkezete, intézmények, nagy műhelyek, korlátozott infrastruktúrára épült koncessziók – magyarul tévék és rádiók – határozták meg a témákat. Kemény és kitartó munkával emelkedhettek csak ki futóbolondok, nem könnyed Facebook-posztolgatással. Jóval alacsonyabb volt a zajsztint, ezáltal több a közös téma, csekélyebb a fragmentáció.

A szocializmus – nemcsak Magyarországon – küldetéssel használta a médiamonopóliumát. Ideáljai voltak, művelt népről, olvasó munkásosztályról. Rendszerét tudományosan bizonyítható igazságnak tekintette, nem pusztá iszapbirkózásban megformált többségnek, ezért a kommunistáknak meggyőződésük volt, hogy ha a népet írni-olvasni, számolni tanítják – felvilágosítják –, akkor automatikusan híveiké lesznek.

Sztálinvárosban az elsők között épült fel a színház, a mozi és a könyvtár. Értelmiségieket vezényeltek le, népművelőket, tanárokat, írókat. Talán van rokonság azzal a filozófiával, amit a brit birodalom képviselt: hogy Ők nem uralkodnak a gyarmati népeken, hanem civilizálják őket.

Ez elveszett. Szavazz rám, aztán felőlem dögölj meg. És inkább ne olvass, ne taníttasd a gyereked, főleg ne gimnáziumban. Majd én megmondom óriásplakáton, mit gondolj.

*

Nem Kádárral kezdődött. A Tanácsköztársasággal, és aztán folytatódott Rákosival, a szocializmus minden inkarnációjával. Mezítlábas, cipőtlen, analfabéta parasztok, kilátástalan pályára született proletárok várták a megváltást, miközben a platánsorok között váltották egymást beltenyésztett kishercegek, kiemelkedően tehetséges arisztokraták, félhülye királyfiak. Díszmagyar és kardbojt nélkül tilos a belépés a klubba. A legfényesebb karrier, amit kinézhetett magának a parasztgyerek, az alabárdosé volt, aki őrzi az uraságok nyugalját.

A rablánc a lábon nehéz volt. A kommunisták sokat hazudtak, de az *éhes proletár*, az valóság volt.

És ti azt mondjátok – cáfolj meg, ha félreértelek – hogy ez így volt rendjén. Hogy Bartók, Neumannok, Rubikok ezreit dobtuk el, mert nem kaptak lehetőséget, mert zárva tartottuk előttük a mobilitás csatornáit, és lettek belőlük utcagyerekek, fiatalok, bűnözők, börtön- és ágyútoltelekek.

Azt mondjátok, hogy volt egy eszményi állapot, ahol mindenki elégedetten a helyén volt, a paraszt szántott, a felesége vásznat szőtt, a báró úr meg zabálta a begyűjtött sonkát, és kúrogatta a szomszéd báró úr nejét – meg a parasztét, ha kedve szottyant. De ez mind maga volt a Rend, mert a paraszt elmehetett a templomba, és ott megnyugvásra lelt.

Nem lelt. Mert Isten és az ima nem válasz arra, hogy nincs mit enni, hogy beteg a gyereke és nincs pénzem orvosra. Hogy okos az a leány, mint a nap, de nem tudom taníttatni. És azért sem nyughatott, mert Isten nincs. Vagy nem foglalkozik beteg parasztgyerekekkel.

Azt figyeltem meg, hogy a múltba visszavágyó jobboldaliak magukat rendre minimum grófként képzelik oda. Véletlenül sem jobbágyként. Neadjisten nőként.

Ebbe a mocskos, korrupt, aranykornak hazudott szemétrakásba robbant be a szocializmus. És hozta a villamosítást, igen, az iskolát, a közösséget, a betűt, az urbanizációt, az MHSZ-szakköröket, az egészségügyi ellátást.

Szabadság volt? A mai fogalmaink szerint semmiképp. A Horthy-feudalizmushoz képest legalábbis perspektivikus.

Mobilitás! Mo-bi-li-tás! A remény, az esély, hogy a nincstelen gyermekéből mérnök, orvos, agronómus lehet! Hogy a leánygyermeket nem kell kiházasítani tizennégy évesen, mert megáll a saját lábán, ha tanulhat, ha taníthat, és maga találhatja meg a boldogság útját! Forradalom volt ez valóban, közös öröm. Megvan még, amit ígért? Meghaladtuk? Tudunk ma legalább ennyit ajánlani? Mi ketten összesen, jobbosok és liberálisok?

Nézd az építőtáborok filmjeit! A platókon zötykölődő fiatalokat, az éneklő úttörőket! Nézd, mily szörnyű a nép, ha ennek a propagandának csak a fele igaz! Ha csak a fele tényleg, szívből gyűlölte azt, amit volt, és valóban reménnyel, örömmel és lelkesen tekintett a jövőbe, ahol ő bármi lehet, mert nem kell már kardbojt, nem kell kutyabőr, csak munka és tehetség!

Sokan csalódtak, igen. És sokan megtalálták a számításukat. Jöttek Szabolcsból, Békésből, Borsodból, vályogból az összkomfortba, a sárból a gyárba, tanultak, gyerekeik bevették a középiskolákat és az egyetemeket.

Aztán ahogy Kádár elengedte a kollektizmus totalitását, megépítették a maguk kis várait. Buszból, leselejtezett Nysa mentőautókból, amiket kályhaezüsstel fújtak le, hogy ne legyen bennük nyáron hetven fok. Két-három generáció kisszerű boldogsága bújt meg azokban a bódékban. Ezer ilyenből jönne ki egy platános kastély. Szerintem megérte a csere. Ne becsüld le. Ezt az emberiséget, hisz ember vagy, ne vesd meg.

*

Jó pár évvel ezelőtt a fiam felnézett a képeskönyvéből, és kijelentette, hogy szeretne egy kőbaltát. Mindjárt lepergett előttem a nemkívánatos forgatókönyv, amelyben szomorúan meséli az oviban, hogy apja még egy kőbaltát sem tud csinálni, így hát némi kutatás után fogtam egy csinos öklömnnyi követ, alászálltunk a műhelybe, és nekiláttam. Hamar rá kellett jönnöm, hogy az Ősembernek vagy jóval komolyabb állványos fűrőgépe volt, vagy nagyon ráért, de legalábbis jobban értett a kövekhez, mindenestre én ezt nem leszek képes kifúrni. (További kutatómunka megerősítette, hogy tényleg ráért, és hetekig nyiszatolt egy ilyen baltát.)

Később kardot kellett volna kovácsolni, amit sikerült lealkudni egy késre, legyen elég annyi, hogy az eredmény késnek néz ki, de ehhez kellett a kínai szerszámgépipar jelentős hozzájárulása. Hasznos tapasztalatok ezek, újra és újra megerősítik, hogy a régi korok emberei egyáltalán nem voltak hülyék, sőt. Ha kőből lehetett, abból csináltak szerszámot, ha vashoz jutottak, azt nyüstölték, amíg kard és mozdony lett belőle.

A most tárgyalt kornak az emberei kimustrált Ikarusból építettek nyaralót, és a platánokat festett autógumikba ültetett muskátlival helyettesítették. A stégre pedig felcsavarozták ugyanannak a busznak az üléseit. De nem ez volt a különleges képességük, hanem hogy örültek neki. Kisszerű, és a legkevésbé sem arisztokratikus vívmányok voltak ezek. Nem is úgy maradandók, mint a Festeticsek hagyatéka, hanem mint százezernyi család mikrotörténelme, millió pasztellszínű fényképen megőrzött régi szép időként. Feltűnnek azokon mozdonyok is, kisvasutak, amelyeken gyerekek lógnak, mint a mókus. Mert akkor nem Kádár birtokához építették a kisvasutat, hanem az úttörőknek. Minden diszfunkció, minden hiba és igen, hazugság és elhallgatás mellett ott volt a kényszer, a szocialista világrendszer szentjeinek súlyos intése: hogy mindenkié kell legyen, amit építünk.

*

Na most ezzel voltak problémáim gyerekként is. Elég jó tanuló voltam, és meglehetősen felháborított, amikor hatodikosként csoportokba osztottak minket, aztán kollektíve ugyanolyan jegyet kaptunk. Vagyunk ketten, akik megtanulták a bioszt, és viszünk a hátunkon négy tökkelütöttet, aztán én is

négyest kapok, meg Ők is? Hol itt az igazság? Én csillagos ötöst érdelek, Ők meg bukást, rohadjon meg a kommunizmus! Miért legyen mindenkié, amit magam építék?

Otthon ugyanezt hallgattam, proto-vállalkozók gyerekeként, hogy mennyit visz el az adó az összegéemkázott bevételből, és mennyivel jobban élhetnénk, ha nem hurcolnánk a hátunkon az egész rothadó KGST-t, a kapun belüli munkanélkülieket, az eocén- és olefin-programot és még a MÁV-ot, amihez semmi közünk, hiszen van autónk.

Ezt a problematikát – az újraelosztás kívánatos szintjét – nem ebben a könyvben fogjuk megoldani. Ma is igazságosnak, sőt kívánatosnak és motiválónak tartom, ha gazdagodik az, aki teljesít. Csakhogy nem ezt látom. Hanem Czinege Lajosok százait, akik már nem megszegyenülten kullognak el, hanem röhögve mutogatják a seggüket a platánsorok közt, és még vissza is köpnek azoknak az arcába, akiktől lopták a javaikat. Amit felélnek, azt nem megkeresték, hanem elvették másoktól. És nem Rubik Ernőként, érdemeiknek és találmányaiknak köszönhetően gazdagodtak meg, hanem szempillantás alatt megteremtették a debil, nyálát folyató arisztokrata beltenyészetet, ami a Habsburgoknak évszázadokba telt.

Megvannak még a Leninek a szoborparkokban, és egyre virgoncabban tápáskodnak.

Volt elit, kivételezett réteg, kormányüdlő és káderdülő akkor is. Mint mindig. Ilyeneknek, úgy tűnik, lenniük kell. Csak a szabadság, a leválthatóság, a sajtó, az ellenzék fenyegetése szab gátat nekik. A Kádár-rendszer egyedülálló sajátossága volt, hogy belülről korlátozta őket. Igen, részben a forradalom emlékezete miatt, és azért is, mert maga Kádár János is kerülte az urizálást. Nem volt neki egy vacak jachtja sem az Adrián, pedig biztos meg tudta volna beszélni Titóval.

Azóta senkinek sem sikerült visszafognia magát önerőből. Kénytelenek leszünk fenntartani és visszaállítani azt a rendszert, ahol nincs más választásuk, különben megbuknak. Valami olyat, ahol nem az nyer, aki gátlástalanul és ellenőrizetlenül hazudik, hanem aki valóban felemeli ezt a népet. Kádár János ezen dolgozott, és nem lesz egyszerű túlteljesíteni.

De ez a feladat.

Bayer Zsolt: Kedves Árpád!

Nyilván nem foglak meglepni, de abból, amit írtál, semmivel sem értek egyet. Illetve mégis, a kisfiaddal, aki szerint „akkoriban sokkal több dolog volt érdekes”.

Bizony! Régen tényleg minden izgalmasabb volt.

Azóta viszont a „világ varázstalanítva lett”, miképpen Bereményi Géza oly’ szellemesen megjegyezte, vagy ahogy egyik kedvenc mémemben mondja a székelő öreg: „Tudod kisunokám, ameddig nem volt ez a fészbuk, addig nem tudta a család, hogy milyen hülye vagy”.

Hát így.

Viszont sokféle a régen is.

Ugyanis például készséggel elhiszem neked, hogy „a kádári szocializmus állandó számolás volt, népjóléti matek a forradalom árnyékában”, csak leszarom.

Nem tudom nem leszarni kedves Árpád, mert ha tudnám, akkor a családomat, a mi saját kis mikrotörténelmünket lennék kénytelen leszarni, akkor viszont búcsúznom kellene mindentől: hagyománytól, nemzetségtől és nemzettől, akkor viszont zombivá válnék és elkezdenék én is az „emberiséggel” meg az emberiség megváltásával foglalkozni – de erről majd később.

Nézzük előbb apai ágon.

Mária Terézia telepítette a Mosoni Dunához az őseimet valamikor az 1750-es években, a családi legendárium szerint nevezett ősök derék, kétkezi útonállók voltak a Fekete-erdő vidékén, s mikor elfogták őket, ez volt a választási lehetőség: vagy egy vidám kivégzés mindjárt vasárnap a mise után, a főtéren, vagy lehet menni oda valahová, a keleti sívó pusztaságba mocsarakat lecsapolni.

Jöttek az ősök.

Aztán gyökeret eresztettek, dolgoztak, mint az állat, nem volt se kastélyuk, se platánsoruk, lett viszont kicsike jó föld, meg cséplőgép, meg miegymás, lett harc az első majd a második világháborúban –a rossz oldalon, naná, mintha ők döntöttek volna...-, aztán eljött 1946 meg a „felszabadulás”, és mindjárt az első között rakták ki az én őseimet a falujukból, kaptak 48 órát, hogy összepakoljanak egy fejenként ötven kilós batyut, aztán beterelték őket egy marhavagonba, és meg sem álltak Németországig.

A nagyapám bujkált, azt mondta, ő magyar, igaz, haláláig németül káromkodott először, leginkább, amikor véget ért az esti híradó a tévében, ő meg elindult a nagyszobából a kishálóba, meghallgatni a Szabad Európa híreit, és ezen a nem túl hosszú úton elmondta minden este élete szentenciáját: -Fiam, akkor lesz itt jó világ, ha Budapesttől Kanizsáig minden fán lóg egy kommunista...

Ez lett az én örökségem, kedves Árpád, már ha érted.

Ugyanis ez az én nagyapám végül elintézte valahogy, hogy maradhasson, aztán kuláklistára tették, elvették tőle azt is, ami még megmaradt (szinte a semmit), legidősebb fia, az apám meg végig éhezte a gyermek- és kamaszkorát, egyetemre nem mehetett, mivel bélistás volt meg kulák meg „gazdag” meg sváb (akor nyilván volksbundos is), s szerinted mindegyik azért volt szükség, hogy „olcsó édességet adjanak az összes magyar gyerek szájába”.

Kivéve az apámat?

A kurva anyjukat basszák meg. Az összes, de ha kérhetem, először a Kádár, a Biszku meg az Apró.

Nézzük anyai ágon.

Anyai nagyanyám kiskörösi református kántor és néptanító ivadék, régi család volt ott a Solti család, a további ősök között pedig olyan nagy evangélikus lelkészek is fellelhetők, mint például Szeberényi Lajos, aki pediglen Petőfi Sándor barátja volt, nevezett költőnk még verset is írt hozzá, ezt:

SZEBERÉNYI LAJOS EMLÉKKÖNYVÉBE

Kegyetlen a végzet; nem hagy sok időig örülni

Minket együttlétünk édeni napjainak.

Ámde az a földnek bármely részére ragadhat,

Érted ezen kebel ég, s lészen örökre hived.

Selmec, 1839. január 19.

No, hát ilyesféle őseim voltak ott Kiskörösön. S volt egy házuk a városka közepén, kicsike szőlő, ahol még az anyám is sok időt töltött a nagyanyjával.

Ide költözött az anyai nagyapám is, miután elvette feleségül anyai nagyanyámat. Pedig nevezett nagypapa egy tolnai falucska szintúgy sváb ivadéka volt, még Glöcknernek született, abból magyarítottak Gyimesre, s mióta drága nejem megcsináltatta ötvenedik születésnapomra a családfámat azt is tudom, hogy egyenes ágon vagyunk rokonok a szekszárdi Vesztergombi borászokkal, ugyanis egy Vesztergombi megejtette egyik asszony ösömet, a gyerekről meg gondoskodott, bár nevére nem vette, így a név odalett, ám a vér nem. Szóval volt nekem ez a szegről-végről Vesztergombi nagyapám, egy módfelett szegény tolnai zabigyerek-féle, akiből mégis orvos lett valahogyan, mert tudod, Árpád, az úgy volt, hogy Trianon után volt ez a három „hülye, belterjes arisztokrata”, a Horthy, a Bethlen meg a Klebelsberg, aztán ezek megmentették ezt az országot. S e megmentésben oroszlánrész hárult Klebelsberg grófra, aki azt merte

mondani, hogy nem lehet többé Magyarországon olyan tanyasi gyerek, aki reggel legfeljebb félórányi gyaloglással nem éri el a legközelebbi iskolát.

És így lett.

Ha volt valaki errefelé, aki hitt a közoktatásban, a művelődés és a tudás erejében, az bizony egy „belterjes, hülye, magyar gróf volt”. És ez a magyar gróf mindent meg is tett azért, hogy ezt a tudást és művelődést eljuttassa a legutolsó tanyasi kölyökhöz is. Amúgy nem olyan nehéz visszakeresgélgni, mit is jelentett akkoriban a tanyasi iskola, a falusi iskola vagy a kisvárosi gimnázium, micsoda oktatás folyt ott, s hogy micsoda megbecsülésben volt része akkoriban egy tanítónak vagy egy tanárnak. Tessék Móra Ferencet olvasgatni, Kosztolányi Dezsőt olvasgatni, őket még a kommunisták sem merészték indexre tenni, bár utóbbit sokan szerették volna.

Kedvedért Árpád, s mert lusta is vagyok, szemezgetek kicsit a wikipédia Klebelsberg Kúnó szócikéből:

„Népiskola-politikáját, a nagy arányú analfabetizmus elleni tevékenységet és a népiskolák sorának építését az az eszme vezérelte, hogy ezzel megteremtse a társadalom piramisának széles és biztos talapzatát, melyre aztán bátrabban lehet építeni, számítani mind a társadalmi-, mind a gazdasági fejlődés tekintetében. Klebelsberg még a világháború ideje alatt kidolgozta országunk népiskolai hálózatának kiépítési programját. Ennek megvalósítására 1925-ben kapott engedélyt és anyagi segítséget.

Az 1926. évi VII. törvénycikk rendelkezett az elemi iskolák egy új típusáról, az érdekeltségi népiskola megteremtéséről. A törvény szerint ún. körzetek kialakításával – melyek három, illetve öt kilométer sugarú körben helyezkednek el – meg kell teremteni az elemi iskolák létrejöttének lehetőségét. A törvény kötelezte a törvényhatóságokat és a birtokosokat a népiskolák létrehozására, akár önnön fizikai és anyagi áldozatuk árán is. Létrejött az Országos Népiskolai Építési Alap az iskolaállítási és fenntartási kötelezettségek biztosítására.

3 év alatt 5000 tanyai tanterem épült Magyarországon. A modern épületek fala már nem vályogból készült, hanem téglából, padlózatuk vörösfenyőből készült, hatalmas ablakaik voltak és palatetőjük. Háromszobás tanítói lakás is tartozott hozzájuk, az udvaron téglából épült WC-vel. Ezek az új tanyasi iskolák lettek a tanyavilág kultúrközpontjai, ahol könyvtár is volt, valamint gramofonnal és filmvetítő gépekkel voltak felszerelve. Gazda-, iparos- és olvasókörök tarthatták itt összejöveteleiket. Klebelsberg még arra is figyelt, hogy az új tanítói lakásokba úgy kerüljenek a fiatal tanítónők és tanítók, hogy ezzel növelhesse az

összeházasodás és letelepedés lehetőségét. A pedagógusképzésre különben is nagy gonddal ügyelt, és azt hangsúlyozta, hogy a „magyar oktatótól, kezdve a kis óvónőn fel az egyetemi tanárig” azt az egyet követeli meg, hogy „ne csak tanítsa, hanem szeresse a magyar gyermeket”.

Már működésének kezdetén támogatta a Magyar Tudományos Akadémia munkáját, s törvénnyel biztosította annak politikai függetlenségét.

Ugyancsak 1922-ben létrehozta az Országos Magyar Gyűjteményegyetemet és annak tanácsát, melynek hatókörébe tartozott a Magyar Királyi Országos Levéltár, a Magyar Nemzeti Múzeum és Országos Széchényi Könyvtár, az Országos Magyar Szépművészeti Múzeum, Országos Magyar Iparművészeti Múzeum, Pázmány Péter Tudományegyetem könyvtára.

A művelt középosztály megteremtése céljából életre hívta a Napkelet című irodalmi folyóiratot 1923-ban. A lap főszerkesztőjének Tormay Cécile-t kérte fel.

Pécsett, Szegeden, Debrecenben egyetemi építkezéseket indított, és megteremtette a felsőoktatás korszerű keretlehetőségeit. Egyetemi építkezései mindhárom vidéki egyetemen a klinikákkal kezdődtek, azon belül is hangsúlyt kaptak a szülészeti és gyermekklinikák. Célja volt ezzel a magas gyermekhalandóság csökkentése. Sem a klinikákat, sem az egyetemek más területeit nem tudta elképzelni magas színvonalú kutató munka nélkül.,,

Így nyomta el a népet egy „belterjes” magyar gróf.

Szokták még Klebelsberg szemére vetni a numerus clausust is. Most nem mennék bele a részletekbe, csak szólok, hogy numerus clausus volt az Egyesült Államokban is, Lengyelországban is s magától értetődően Németországban is, de valamiért mindig csak nekünk kell szégyenkeznünk miatta. S arra is felhívnám figyelmet, hogy a béli listázás, osztályalapú szelektálás, a kulákok meg arisztokraták kizárása az egyetemekről szintúgy numerus clausus ám, csak nem a zsidókat sújtja. (Bár jelentős számban őket is.)

Szerintetek –ha jól értem- rendben van, hogy Bartókok, Neumannok, Rubikok ezreit dobtuk el, mert nem kaptak lehetőséget, mert zárva tartottuk előttük a mobilitás csatornáit, és lettek belőlük utcagyerekek, fiatalok, bűnözők, börtön- és ágyútöltelékek, csak azért, hogy a szocházás gecik tökhülye kölykei menjenek egyetemre, mert aki ötezer kötetes könyvtárban nőtt fel, annak ez nem jár.

Babits Gólyakalifáját olvastad, Árpád?

Tábori Elemér megvan? A tudathasadás?

Csak azért kérdezem, mert nagypolgárság, arisztokrácia, parasztpolgárok, papok, platánsorok s platánsorok végében álló, sokszáz éves, lakott kastélyok nélkül nincsen semmi sem. Leginkább kultúra nincsen. (Imádtam, hogy a már „szabad” nyolcvanas években számos párttitkár járatta a gyerekeit titokban Pannonhalmára, mert annyit azért már elsajátítottak, hogy ott más minőségű az oktatás, hehe...)

De talán elkalandoztam.

A lényeg, hogy a Klebelsberg gróf felépítette rendszer tette lehetővé, hogy egy nyomorult kis tolnai falucskából származó nagyapám orvos legyen. Tehetséggel, szorgalommal. (Amúgy Olvasom a Mércé című kommunista portálon -semmi túlzás, ez tény!-, mennyi minden „bűne” van az új nemzeti alaptantervnek (NAT). A „bűnök” közül nekem ez a kedvencem:

„Az olvasás megszerettetése helyett 117 szerzőt és 269 művet ír elő kötelezően a középiskolai irodalom órákon való feldolgozásra (...).”

Számoltam egy kicsit. Böven mérve a szüneteket (nyári vakációra 3 hónapot, majd évszakonként még majdnem két-két hetet) arra az eredményre jutottam, hogy nagyjából 35 hetet járnak iskolába a diákok egy évben. Vagyis négy év középiskola alatt összesen mintegy 140 hetet. Tehát a szegény „túlterhelt” gimnazistának négy év alatt hetente 0,83 szerzőt valamint 1,92 művet kell „feldolgoznia”.

Aki erre nem képes, az ne gimnáziumba járjon, hanem takarodjon el a picsába útkaparonak.

u.i.: Hajdanán, mondjuk Babitsék idejében a gimnáziumban még latinul és ógörögül is kötelező volt tanulni. És senki sem nyavalygott, hogy túl van terhelve. Igaz, akkor csak afféle Poeta Doctusok meg Kandó Kálmánok, Neumann Jánosok és Wigner Jenők kerültek ki az Alma Materekből. Ma meg Fekete-Győrök. Tényleg baszhatjuk...)

Nagyapám a rettenetes Horthy-rendszerben még fel tudott dolgozni heti 0,83 szerzőt, elsajátította a többi tananyagot is, tanult latint és ógörögöt, aztán orvos lett. És elvette a kiskőrösi Solti nagyanyámat feleségül, és ment Kiskőrösre körorvosnak. Ebbéli minőségében amúgy a kiskőrösi gettó orvosa volt, és zsidókat mentett. Az általa mentett, majd Auschwitzot is megjárt és túlélő zsidók írtak levelet a zsidó Péter Gábornak, hogy a nagyapám az utolsó pillanatig mentette őket Kiskőrösön, úgyhogy engedjék már ki az Andrássy út 60-ból.

Kiengedték. Igaz, előbb félholtra verték.

Aztán egy szép napon jöttek a kommunisták, kibaszták az egész családot a házból az utcára, az ágyneműt elvihették és talán még egy szőnyeget tudott kicsempészni a dédnagyanyám egy élet munkájából (ma nálam van a nappaliban, csak szólok az eljövendő kommunistáknak, hogy az egy értékes darab, viszont nekem fegyvereim is vannak), ült az anyám egy szekéren, nagyanyám ölében, a cihákon, dunyhákon, ezalatt egy fekete fogú, bűdös hónaljú geci proli beköltözött a kiskőrösi házba, dédnagyanyám pedig Ábrányi Emil Mi a haza? című versét szavalta az anyámnak.

A következő alkalommal éppen erről, a hazáról és a nacionalizmusról váltanék szót veled.

Most még annyit befejezésül, hogy a Mosonszolnokról kitelepített családrészem aztán Tübingenbe, Heilbronnba, Nürnbergbe került, ott éltek az itthon maradt nagyapám testvérei, akik minden évben egyszer vagy legfeljebb kétszer, sátoros ünnepeken hazalátogattak.

Melósok voltak odakint is. Se platánsor, se kastély, se semmi.

Viszont merci hozta haza a seggüket, és tőlük volt nekem már '69-ben Lewi's-em, Adidasom, és akkora Tobleronét vittem uzsonnára a suliba, mint az alkarom.

Valamit kurvára elszámoltak a barátaid Árpád a szegény gyerekek cukrával kapcsolatban, ugyanis odakint, az akkori nyugaton, a melós Béla bácsiék meg Károly bácsiék nagyjából százszor jobban éltek, mint mi itt.

Tény, hogy Ceausescu Romániájához képest Kádár Magyarországa maga volt a paradicsom.

De biztos, hogy ez a legjobb, legigazságosabb összehasonlítás, Árpád?

Tóta W.: Kedves Zsolt!

Úgy folyik ez a beszélgetés, ahogy előre kiszámoltam: sejtettem, hogy optikákról lesz szó előbb-utóbb. Mindenki hozza magával a családi színszűrőket. Ezek azok a kis korongok, amiket a mikroszkóp alá fordít az ember papucsállatka-nézegetés közben, és egészen mást lát a kék, a vörös vagy a zöld filterrel. Az egyik a körvonalakat emeli ki, a másik a belműködést, köztük a kedvenc testrészemet, amit úgy hívnak: lüktető üröcske.

Ám jó, ha tudunk róla, hogy a szűrő ott van, és általa homályosan látunk: nem a teljes képet.

Előző levelemben arról próbáltam írni, mi képezhette a szocialista diktatúrák mögötti tömegtámogatást – itt jegyzem meg, hogy a társadalmi mobilitás ígérete volt a nemzetiszocializmus hajtóereje is. Bizony, a náciakat kiszolgáló hivatalnok, rendőr- vagy katonatiszt, éppen ahogy a kommunista káder, a felemelkedés lehetőségéért volt hálás. Mindez nem teszi semmissé az egyéni sérelmeket, amelyeket milliószámra halmozott fel mindkét űrület.

Kétségkívül hajmeresztő, ahogy néhány évvel a zsidótörvények, a numerus clausus után a kommunista hatalom megcsinálja ugyanazt pepitában. És nem kellett ám kulák- vagy arisztokrata gyereknek lenni ahhoz, hogy valakinek az orrára csapják az egyetem kapuját. Az én nagyapám például egyik se volt, csak levágott egy disznót feketén, pont ahogy a Tanúban Pelikán. Ezért kitiltották az ország összes egyeteméről, ennek köszönhetően az első adandó alkalommal meg is pattant az NSZK-ba. Általa, az ottani magyar ajkú közösségtől ismerem, első kézből, a kitelepítések embertelenségét. Tíz- és tizenhárom évesen hallgattam Glöckner bácsi, a bácsalmási sváb történetét a vonatról, a barakkokról, és arról, hogyan érkeztek meg az abszolút nullából a német kertvárosi idillbe. Munkával, persze. És élve a kapitalista konjunktúra, a szabad társadalom esélyeivel.

Kultúrsokk volt minden értelemben. A lelassuló, szavakat kereső magyarázkodás a Volksbundról. „Nem akarom, hogy úgy menj haza, hogy a Glöckner egy fasiszta” – és a hosszú, terebélyes kifejtés közösségről, arról, hogy mindenki benne volt, és hogy nem erről volt szó eredetileg, hanem népviseletről és kellemes programokról. Évekkel később kattant csak össze, hogy épp ugyanígy emlékezett a másik nagyapám arra, hogyan lett belőle kommunista. Belesodródások, belekeveredések történetei ezek. Tanulmányosak ma is. A fasiszták és kommunisták többsége nem Rosenberggel és Marxszal kezdi a pályáját, hanem azzal a gondolattal, hogy itt belőle is lehet valaki.

Ezeknek a szörnyű rendszereknek a hagyatéka – szerintem – az a feladvány, hogy miképp lehet ezt az ígéretet valóra váltani békésen, numerus clausus és kuláklista, deportálás és népirtás nélkül. Nemcsak valami homályos kantianus világjobbítás kedvéért, hanem megelőzendő, hogy a deprivált tömeg újra beálljon egy idióta mögé, és porig égesse a világunkat, platánsortól a panelházakig.

És Klebelsberg műve – ebben egyetértünk – ma is zsinórmérték. Igen, ő tudta, hogy csak tudással lehet feltőkésíteni a népet, és hogy a közösségnek is az az érdeke, hogy leszűretelhesse a cigányfiút, a bicskázásba belenőtt parasztyereket, a libapásztorlány tehetségét. A tudás, az értelem a nemzet lüktető űröcskéje. Illő és helyénvaló, hogy Klebelsbergéről nevezzék el az iskolákat fenntartó intézményt. Még illőbb lenne, ha ugyanezért dolgoznának.

De azt hiszem, te is tudod, hogy ez nincs így.

Megértem a szűrőidet, és mint látod, vannak az én családomban is ugyanilyen színűek. De végül, megbélyegzett, meghurcolt család sarjaként, ha nem tévedek, csak bejutottál az egyetemre. És előtte a gimnáziumba.

Tudod, hogy ma ugyanabba a gimnáziumba gyakorlatilag nincs esélye bekerülnie egy szegény gyereknek? Nincsenek is ott ilyenek. A felső és a középosztály klubja. Ugyanis a felvételi – amit tízévesen ugranak meg – teljesíthetetlen az előkészítő tanfolyam nélkül, márpedig az pénzbe kerül. Valamint két értelmiségi szülő rengeteg idejébe. Akinek ez nem áll rendelkezésére – mert apja és anyja ha akar, sem tud segíteni, vagy mert nincsenek felesleges tízezrek a kasszában – az nem lesz szilágys diák ma, Zsolt. És nem lesz gimnazista máshol sem. Az oktatási rendszerünk büszkén viseli Klebelsberg nevét – de méltatlanul.

És minderről végig kellett volna vitatkozni az elmúlt évtizedet. Nem – vagy nemcsak – nekünk. Tanároknak, iskolaigazgatóknak, szülőknak és diákoknak. Sajtóban, tévében, iskolaújságokban.

Szajkosár van minden pedagóguson: nem nyilatkozhatnak a tankerület engedélye nélkül. Súlyos büntetést kockáztat holmi lófaszjóska kezétől az a tornatanár, aki mer kreatívan tanítani. Szerinted mi történik ma azzal az igazgatóval, aki kiáll a nyilvánosságba az állami tankönyv hülyeségeit elemezni? Ugye elhiszed, hogy próbálkoztunk eleget a megszólaltatásukkal?

Nem nekünk kellene arról polemizálni, mit és mit ne olvassanak a gyerekek, hanem irodalomtanároknak. Nyílt, szakmai vitákban, konferenciákon, évtizedes tapasztalatukkal érvelve a tanterv mellett vagy ellen. Nincs rá lehetőségük. Félnék. És biztos vagyok benne, hogy ezt te sem tartod normális helyzetnek. Csak hát ez mellékhadszíntér, a végén még előkerülnének az esernyők, a Nagy Honvédő Háború megér annyit, hogy a pedagógusokat – meg az orvosokat, a rendőröket, az összes közalkalmazottat – erőszakkal pacifikáljuk, mert még kiderül, hogy nem fenéig tejfel ez a kormányzás. Attól tartok, párton belülről leegyszerűsödik a nemzeti érdek. Az annyi, hogy mindig mi nyerjünk – függetlenül attól, hogy elkúrjuk, vagy nem.

Olyan sokba kerülne nem elkúrni? Olyan örületes politikai kockázatot jelentene a tankönyvpiac liberalizálása? Biztosan belerokkanna a rezsimek, ha nem központi direktívákból épülne fel, hanem bejelentené az emberminiszter, hogy meghallgatta a tanárokat, és a kritikákat nem megbosszulja, hanem figyelembe veszi? Sohasem értettem ezeket az arcokat: ülnek egy rakás trágyán, tudják, hogy szar, ami van, de a világért sem vallanak be. És igen – később biztosan megbeszéljük – ezért volt nekem revelatív az Őszödi beszéd.

Hát jó, írjuk fel a magyar oktatás dicsőiségtáblájára Neumannt és Wigner Jenőt. Hova, kinek a kontójára írjuk az *elűldözésüket*? Azt, hogy Amerikának alkottak?

Azt írod, Klebelsberg, Bethlen és Horthy megmentették ezt az országot. Én őszintén remélem, hogy sem nekem, sem neked nem kell ilyen mentőakciót megélnünk.

A megmentés ugyanis szőnyegbombázással, népiirtással, a szovjet hadsereg úgynevezett kalandozásával – hiszen ha a honfoglaló magyarok rablóhadjáratait ilyen elnézően emlegetjük, miért is neheztelnénk az oroszokra –, területileg pedig kerek nullszaldóval végződött. Trianon úgy maradt, ahogy volt, Magyarország azóta is ekkora; a határon kívül rekedt magyaroknak kizárólag az Európai Unió ad védelmet, szabadságot és biztonságot.

Nem volt ez a megmentés egy mestermű, hadd jegyezzem meg. Horthy Miklós kiválóan tudott lovon bevonulni, és tökéletesen játszotta a megközelíthetetlen nagyúr szerepét, azóta csak Vader teljesítette túl ebben. Olvasmányaim szerint emellett valóban tehetséges tengerésztiszt volt, karrierje csúcsa valószínűleg a Novara cirkáló fedélzetén érte, csak maga sem tudta, hogy az már a csúcs.

Engedjük már el ezt, komolyan. Ja, minden szép nemzetiszín volt akkor is, meg intézték a csendőrök a választást, és ha kizárólag Herczeg Ferenc regényeiből tájékozódunk, akkor egy nagy vitorlázás és Anna-bál volt az egész korszak. De szerencsére kilátunk Herczeg Ferencből, látjuk a román politika mesteri húzásait, és látjuk, hogyan zuhant Magyarország a megsemmisülésbe a nacionalizmus, a revizionizmus pályáján. Utálok minden kollektív bűnösséget, a utolsó csatlós szlogenjét is – de Sztálingrád 1942-ben volt! És Horthy szerény képességei még hagyján, de hogy nyolcvan évvel később erényt kovácsoljunk abból, hogy mi a végsőkéig kitartottunk Hitler mellett... ez az öngyilkos szekták értelmi szintje.

Ó igen, a körülmények. A német nyomás. A megszállás fenyegetése – ami persze a II. hadsereg kiküldésével vált igazán súlyossá, mivel nem maradt itthon katona –, a gazdasági függés, meg a közvélemény. Amit ők maguk sarkantyúztak bele a háborúba. Oké, ha ezeket hajlandó vagy

számításba venni, akkor Kádár János helyzetét is jobban érted. Egyetlen politikus sem független a körülményektől, de azt eldöntheti, hogy mélyebbre ássa-e magát a gödörben.

Nem tudom, látod-e onnan, ahol vagy. Számomra világos és messzire világít a lecke. Oly könnyű eladni bármit azzal, hogy nemzeti! Mifelénk nemzeti már a dohánybolt is. Nemzeti nagytőke – mmmm, isteni! Mindjárt jobban csúszik az évezredes élmény, hogy az uralkodó kislányának a parfümjére adózunk. Nemzeti az alaptanterv – nem baj, ha szar, innentől nemzetellenes, aki támadja! Nemzeti a bank, amiből konkrétan a bankelnök fia hordja ki a közpénzjellegét elvesztett vagyont. Nemzeti érdek, így minden versenyjogi vizsgálaton felül áll a százmilliárdokat felemésztő kormánypropaganda üzemeltetése – mindegy, milyen színvonalon; Aczél György kitepné a bajuszát ilyen pazarlás láttán.

Nem tudom, látod-e onnan: vészesen inflálódik a szó. Nemzeti oldal? Zsolt, te nem vagy hülye, mindig is tudtad: a nemzetnek a legjobb napokon egyharmada szavazott a jobboldalra. Ha ez a nemzeti oldal, akkor micsoda a többi hat vagy hétmillió? Gyökértelenek? Panelprolik? Vagy talán csak nem eszik meg ezt a szöveget – de attól még magyarok?

És hozza magával ez a mánia, elkerülhetetlenül, dekadenciaként, a kontraszelekciót. A kultúrában, filmiparban, sajtóban, oktatásban, mindenütt: nyomorult lárvaarcok ütik fel a fejüket, gyűlnek a vérszagra. Spiró észrevette az előző hullámot: jönnek a szarból a mélymagyarok. Azok, akik a tehetség hiányát pótolják ki árvalányhajjal meg kardbojttal. Te is látod, mit gyümölcsözött eddig a kultúrharc. Julianus barátot, muflonhátan rohamozó Ősmagyarokat, Szkítia-boltokban forgalmazott összeesküvés-elméleteket. Egy rakás idiótát, akik csak azért jutnak közpénzhez és lehetőséghez, mert a magyarságukat használják álcaként.

Azt mondd, arisztokrácia nélkül nincsen kultúra. Soha nem zárom ki, hogy én látok rosszul, de az a helyzet, hogy ma az arisztokrácia léte éppenséggel kiböki a szemem. Százmilliókat, milliárdokat visznek haza jól fekvő ifiurak és úgynevezett üzletasszonyok, némelyik egyenest óriásplakáton örökített meg magát. Amit nem látok, az a kultúra. Szép, lapos sportautókra költik az ebül szerzett pénzt, kurvák koszorújában bömböltetik Fekete Pákót, de egyiküktől sem került még elő egy Stradivari.

Hol egy gyanús körülmények közt felépített könyvtár? Hol egy kegyúri adományként elnyert birtok jövedelméből alapított Akadémia? Semmi nincs, ami az elit kiváltságait védhetővé tenné. Azt nem tudom, van-e olyan büdös a hónaljuk, mint a kommunistának, akit említettél, de tippem van. Nekünk, magyaroknak azért is szokatlan, amit látunk, mert a mi kommunistáink nem röpködtek magánrepülőn Dubajba a lopott pénzből – ilyet a román meg az albán komcsi hadurak és királyfiak csináltak, mi meg jóleső nemzeti öntudattal állapítottuk meg, hogy mi vagyunk mégis a kultúrnemzet ezen a tájon.

Ez itt arisztokrácia lenne? Én egy rakás proosztó senkit látok, műveletlen, primitív bunkókat, akiknek a szórakozás netovábbja a részeg hajózás egy csomó vásárolt puncival az Adrián. Tudod mit? Bassza meg magát ez az arisztokrácia a börtönben. Majd csinálunk kultúrát nélkülük, csak azért is. És ha az ő életvitelük árából száz cigánygyereket taníttatunk ki, és abból csak egy lesz jegyzett tudós, néptanító vagy akár cimbalomművész, akkor is jobban jártunk.

Elnézést, elgaloppíroztam magam, már a lüktető űröcske diktál, ilyenkor jobb abbahagyni – na de ezt egész biztosan megérted. Ha valamiben értjük egymást, az a galopp!

(E ponton Bayer katapultál, és nem hajlandó folytatni.)